

Bulbul

Aziz o'quvchim, senga kunday ravshanki, Chin-mochin degan mamlakatning imperatori-shahanshoi ham, fuqarolari ham xitoylardan. Bu voqea qadim zamonlarda bo'lib o'tgan, shunga qaramay, u butunlay unutilib ketmasdan turib, bilib olsang, albatta yaxshi bo'ladi-da! Shahanshohning saroyi dunyodagi eng yaxshi saroy ekan; chiroylikka chiroyli-yu, ammo juda nozikligidan biror yeriga qo'l tegizib bo'lmas ekan. Shahanshohning bog'ida eng anvoysi gullar o'sarkan, gullarning eng yaxshilariga kumush qo'ng'iroqchalar osilgan bo'lib, ular shabboda esganda jaranglab, sayr etuvchilarning e'tiborini tortib, bahri dilini ocharkan. Ana shunday ajoyib bog' ekan bu! Bog' uzoq-uzoqlarga cho'zilib ketganidan oxiri qayerdaligini hatto bog'bonning o'zi ham bilmas ekan. Bog'ning bir tomoni qalin o'rmonga tutashib ketgan bo'lib, ichkarisida chuqur ko'llar bor ekan va o'rmon moviy dengiz yoqasigacha cho'zilgan ekan. Kattakon daraxtlarning suv uzra osilib turgan shoxlari ostidan kemalar o'tarkan. Ana shu daraxtlarning qalin shoxlari orasida bir bulbul yasharkan. Bulbul shu qadar go'zal sayrar ekanki, uning qo'shig'ini eshitib o'tirgan kambag'al baliqchi o'zining qayg'u-tashvishlarini va suvga solgan to'rini ham unutilib yuborarkan. U kutilmaganda: «Yo Parvardigor, hayot naqadar yaxshi!» - deb uzun so'lish olar ekan. So'ng yana tirikchiligi esiga tushib, baliq tutish bilan mashg'ul bo'larkan. Ertasiga kechqurun baliqchi bulbul sayrog'ini eshitib yana: «Yo Parvardigor, hayot naqadar yaxshi!» - deb yuborarkan.

...Xitoy shahanshoi saroyiga yetti iqlimdan sayyohlar kelib, hammasi g'aroyib chinni saroyini, jannatsimon bog'ni maqtashar ekan. Bulbul xonishini eshitishganida esa, sayyohlar: «Bu yurtning eng yaxshi g'aroyiboti mana shu!» — deyisharkan.

Sayyohlar o'z yurtlariga qaytib borishganida ko'rgan-kechirganlarini odamlarga gapirib berisharkan. Olimlar Chin mamlakati podshohining saroyini va bog'ini ta'riflay turib, albatta, bulbulni ham tilga olib o'tishar, hatto u diyorning eng yaxshi g'aroyiboti shu deyisharkan; shoirlar moviy dengiz bo'yida, o'rmonda yashovchi qanotli kuychini madh etib, ajoyib qasidalar yozisharkan.

Olim-u shoirlarning kitoblari jahon bo'ylab tarqalibdi va ba'zilari Chin podshosigacha yetib boribdi. Chin podshosi o'zining oltin taxtida savlat to'kib, kitoblarni o'qib o'tirar, har daqiqa mamnunlik bilan bosh chayqab qo'yardi. O'zining poytaxtini, saroyini, bog'ini maqtashgani unga yoqar edi-da. “Ammo hammasidan ham g'aroyib bulbul!” — degan gap bor edi kitoblarda.

- Nima, nima? - ajablendi podsho. - Bulbul? Nega men uni bilmayman? Bu qanaqasi? Axir mening bog'imda shunday bir qush yashasa-yu nima uchun men bundan bexabarman? O'zimning bog'imdagi qushni birovlarning kitoblaridan bilsam-a?

Shunday deb podsho o'zining xos a'yonlaridan birini o'z huzuriga chaqirtirdi. Bu amaldor shunchalar o'ziga bino qo'yardiki, agar biror odam u bilan gaplashishga va biron narsani so'rashga jur'at qilsa, faqat «uf-f» deb javob berardi. Bu esa hech qanday ma'noni anglatmas edi.

- Aytishlaricha, bizning mamlakatimizda bir ajoyib qush bor ekan, uning oti bulbul ekan, — dedi podsho. — Ana shu bulbulni mening buyuk mamlakatimning eng yaxshi g'aroyiboti deb hisoblasharkan! Nima uchun bu qushning borligini biror marta menga aytmagansizlar?

- Xudo haqqi, men bu to'g'rida eshitganim yo'q! - dedi bosh vazir. - Hech qachon bunday qushni saroy a'yonlariga tanishtirmaganlar!

- Amrimiz shuki, bulbulni shu bugun kechqurunoq saroyimga keltiringlar! - dedi imperator. - U kuylab, bizni xushnud etsin! Menda qanday ajoyibot borligini butun dunyo bilsa-yu, men o'zim bilmasam!

Shunday qush borligini hatto eshitmagandim, -takrorladi bosh vazir. — Ammo endi uni albatta qidirib topaman!

- Qidirib toparmish! Juda oson ekan-da?!

Imperatorning bosh vaziri zinalardan balandga chiqib, pastga tushib, xonama-xona, dahlizma-dahliz yugurib-yelib, uchragan har kimsadan bulbulni so'rab-surishtirdi, lekin hech uning daragini bilmadi. Birinchi amaldor imperator oldiga qaytib kelib: «Bulbul deganlari yo`q narsa, uni kitob yozuvchilar to'qib chiqarishgan», -dedi.

- Janob oliylari, kitobda nimaiki yozilsa, hammasiga ishonavermang, boshqacha aytganda, bu ko'z bo'yamachilikdan boshqa narsa emas!..

- Lekin bu kitobni menga eng qudratli Yaponiston imperatori sovg'a qilib yuborgan, unda

yolg'on gap bo'lishi mumkin emas! — e'tiroz bildirdi Chin imperatori.

- Men bulbul navosini tinglashni xohlayman! U shu bugun kechqurunoq huzurimda bo'lishi kerak! Men unga oliy darajada xayrixohligimni bildirmoqchiman! Agar aytilgan fursatda bulbul shu yerga keltirilmas ekan, kaltak bilan hamma saroy a'yonlarining qorniga o'ldirajakman!

- Uf-f dedi bosh vazir va yana zinalardan balandga chiqib, pastga tushib, xonama-xona, dahlizma-dahliz yugura boshladi; saroy amaldorining ko'pchiligi uning orqasidan ergashib, yugura boshlashdi — axir hech kim qorniga kaltak yeyishni xohlama edi-da! Hammaning tili uchida bir savol: butun dunyo biladigan, lekin saroyda biror jon zoti bilmaydigan qanaqa qush ekan u?

Nihoyat, oshxonada ishlaydigan bir qizaloqdan qushning daragini eshitib qolishdi:

- Yo, Xudoyim. Bulbulni bilmaysizlarmi? Uning sayrashini eshitmaganmisiz? Men bechora, kasalmand oyijonimga tushlik ovqatdan qolgan-qutganlarni eltib berishga ruxsat olganman. Oyijonim shundoqqina dengiz yoqasida yashaydi. Men u yerdan qaytayotib charchab qolsam, o'rmonda maysalar ustida o'tirib, mazza qilib bulbul xonishini eshitaman! Shunday paytda ko'zlarimdan duv-duv yosh oqadi, onajonim bag'rida orom olayotganday, sevinib, ichimga sig'may ketaman!..

- Oshpaz qizalog'im! — dedi bosh vazir. — Agar bizga bulbul qayerdaligini ko'rsatib bersang, seni saroy oshxonasidagi yaxshigina mansablardan biriga o'rnatirib qo'yaman. Imperatorning qanday taom yeyishini tomosha qilish uchun ham ruxsat olib beraman! Bulbul shu bugun oqshom saroyga taklif etilgan!

Shunday qilib, mansabdorlar oshpaz qiz yetakchiligida o'rmonga yo'l olishdi. Saroyning deyarli barcha mansabdorlari bulbulni izlashga tushdi. Ancha yo'l yurishganida dalada o'tlab yurgan sigirning mo'-mo'lashini eshitib qolishdi.

O! Bulbul degani shu ekan-da! deyishdi yosh amaldorlar. - Shunday kichik jonivorning ovozi shu qadar kuchliligini qaranglar! Lekin biz bu qushning ovozini ilgariyam eshitgandaymiz!

- Sizlar sigirning mo'-mo'lashini eshitdinglar, - dedi qizaloq. — Hali bulbulning oshiyoniga yetganimiz yo'q!

Yo'lda hovuzdagi qurbaqaning vaqillashini eshitib qolishdi.

- Naqadar ajoyib! — dedi saroy mansabdori. — Nihoyat, bulbul ovozini eshitdim! Xuddi ibodatxonamizdagi qo'ngiroqlarning tovushiga o'xshaydi-ya!

- Yo'q, bular qurbaqalar! — dedi qizaloq. — Lekin endi bulbulning oshiyoniga yetay deb qoldik!

Nihoyat bulbul sayrashi eshitila boshladi.

— Mana endi bulbul sayrayapti, — dedi qizaloq. - eshitinglar, eshitinglar! Ana, bulbulning o'zi! Shunday deya qizaloq daraxt shoxida o'tirgan mittigina, jimitgina qushchani ko'rsatdi.

- Nahotki shu bulbul bo'lsa! — dedi imperatorning bosh vaziri. — Uni chiroyliroq bir narsa deb o'ylabman! Aft-angori juda oddiy ekan-ku! Chamasi, shuncha dongdor amaldorlarni ko'rganidan rangi o'chib ketdi shekilli boyoqishning!

- Bulbuljon! — deb qichqirdi qizaloq. — Oliyhimmat imperatorimiz qo'shig'ingni eshitgilari kelib qolibdi!

- Juda yaxshi, — dedi bulbul va shunday ajoyib kuyladiki, eshitganlarni sel qilib yubordi.

- Xuddi chinni qo'ng'iroqlarning jarangiga o'xshaydi! — dedi bosh vazir. — Shunday jaji tomoqchanning titrashidan chiqqan tovushni qarang-a! Ajabo, uning qo'shig'ini ilgari eshitmagan ekanmiz-a! Bu qush saroyda juda katta obro' topadi!

- Imperatorga yana bir marta sayrab beraymi? — so'radi bulbul. U imperatorni shu yerda deb o'ylagan edi.

- Ajoyib-g'aroyib bulbuljon, — dedi imperatorning bosh vaziri, — shu bugungi oqshomda saroyda o'tkaziladigan bayramga sizni lutfan taklif etish vazifasi zimmamga yuklanganidan o'zimni baxtiyor hisoblayman! Shak-shubha yo'qki, Siz g'aroyib qo'shig'ingiz bilan hazrati oliylarini maftun etgaysiz!

- Mening qo'shig'imni yam-yashil o'rmonda eshitish maroqliroq. — dedi bulbul, lekin imperator uni qasrga taklif etganini bilib jon dili bilan borishga rozi bo'ldi.

Imperator saroyida bayramga katta tayyorgarlik ko'rilyotgan edi. Chinni devorlarda va oyoq

ostida son-sanoqsiz oltin fonuslarning shu'lalari jimirlardi; uzun dahlizlarda shoxchalariga qo'ng'iroqchalar ilingan anvoyi gullar qator qilib qo'yilgandi. Xizmatchilarning yugur-yuguridan, taraq-turuqidan va g'irillab esgan yelvizakdan jaranglayotgan qo'ng'iroqchalarning tovushi odamlarning ovozini bosib ketardi. Kattakon zalning to'rida imperator taxtida o'tirgan joyga oltin qo'ndiq o'rnatilgandi. Amaldorlarning hammasi jam bo'lgan; oshpaz qiz ham eshik oldida turardi; endi unga saroy oshpazi degan unvon berilgandi. Bezakli liboslar kiyib, yasan-tusan qilib olgan hamma odamlar jajji, qoramtir qushdan ko'zlarini uzmasdi. Imperator ana shu jajji qushga hurmat ko'rsatib, bosh irg'ab qo'yardi.

Bulbul shunday dilbar bir navo qildiki, imperatorning ko'zidan duv-duv yosh kelib, yanoqlariga oqa boshladi; qushning qo'shig'i yuraklarga jiz etib borardi. Imperator xursand bo'lganidan o'zining oltin tuflisini mukofot qilib, bulbulning bo'yniga osib qo'yishga qaror qildi. Bulbul qo'shig'imni eshitganingizning o'zi men uchun mukofot deb oltin tuflidan bosh tortdi.

- Imperatorning ko'zlaridan yosh oqqanini ko'rdim bundan ortiq mukofot bo'lmaydi, — dedi bulbul. - Imperatorning ko'z yoshida katta qudrat bor. Xudo shohid menga bundan ortiq mukofot kerakmas!

Kunlardan birida imperatorga paket olib kelib berishdi. O'ramning ustiga «Bulbul» deb yozilgandi.

— Bizning mashhur qushimiz to'g'risida yana bitta yangi kitob chiqarishibdi, - dedi u.

Lekin qog'ozga o'rog'liq narsa kitob emas, g'aroyib bir quticha ekan. Qutichaning ichida xuddi rostakam bulbulga o'xshash, lekin patlari-yu qanotlariga dur-u gavharlar. marvaridlar-u boshqa javohirlar qadalgan sun'iy bulbul bor edi. Bu qushning murvati burab qo'yilsa, rostakam bulbulning qo'shiqlaridan birini kuylab, oltin bilan kumushday tovlanayotgan dumini likillatib qo'yardi. Qushning bo'yniga bog'langan lentada «Xitoy imperatorining bulbuli oldida Yaponiya imperatorining bulbuli ip esholmaydi» degan yozuv bor edi.

— Naqadar ajoyib qush! — deyishdi bir og'izdan barcha amaldorlar va shu zahoti Yaponiya imperatorining elchisini «Imperatorning favqulotda bulbullar yetkazib beruvchi vakili» degan unvon bilan mukofotlashdi.

— Endi ikkala bulbul birga kuylashsin, ajoyib duet bo'ladi, — deyishdi amaldorlar.

Ammo ish yurishmadi. Jonli bulbul har gal o'zicha kuylar, sun'iy bulbul esa burama qo'g'irchoq sharmankaday faqat bir yo'sinda qo'shiq aytar edi.

— Sun'iy bulbul aybdor emas, — dedi saroy kapelmeysteri. - U sira adashmay bir xil pardada va men tuzgan usulda kuylaydi.

Sun'iy bulbulning o'ziga qo'shiq aytira boshlashdi. u rostakam bulbuldan ham ko'proq yoqdi amaldorlarga, buning ustiga u juda chiroyli, la'l-u javohirlari tovlanib turardi!

Sun'iy bulbul bir qo'shiqni o'ttiz uch marta aytsa ham charchamadi. Davradagilar shu qo'shiqni o'ttiz to'rtinchi marta ham maza qilib eshitishmoqchi edi, ammo imperator tirik bulbulni ham aytiraylik, degan istak bildirib qoldi. Lekin u g'oyib bo'lgan edi.

Tirik bulbul ochiq derazadan yam-yashil o'rmon sari uchib kctganini hech kim payqamay qolgan edi.

- Bu nimasi? Qanday ko'rnamaklik! — xafa bo'ldi imperator, shu zahoti barcha amaldorlar bulbulni ko'rnamak, pastkash maxluq deb atashdi.

Lekin, bari bir, qushning sarasi bizda qoldi-ku! — deyishdi ular va sun'iy bulbulga boyagi qo'shig'ini o'ttiz to'rtinchi marta ham aytishga to'g'ri keldi.

Biroq sun'iy qush qo'shig'ining ohangini hech kim yodlay olmaydi, chunki yodda qoladigan ohang emas edi. Kapelmeyster sun'iy qushni ko'kka ko'tarib maqtar, uning yaltiroq libosi va dur-u javohirlaridan tashqari ichki tuzilishi ham ajoyib ekanligini hammaga uqtirar edi.

Tirik bulbulga kelsak, hazrati oliylari va siz, muhtaram janoblar, - dedi u imperatorga hamda uning amaldorlariga qarab, - qachon qanday qo'shiq aytishini oldindan bilib bo'lmaydi. Sun'iy bulbulning esa qanday qo'shiq aytishini oldindan bilamiz! Hatto uning san'ati sirlarini ham bilish mumkin, bo'laklarga ajratib, ichki a'zolarining tuzilishini — g'ildiraklari va parraklari qanday joylashganligini. qanday ishlashini bilib olishimiz mumkin.

- Biz ham shu fikrdamiz! — deyishdi saroyga yig'ilganlar. Kapelmeyster kelayotgan dam olish kuni sun'iy bulbulni xalq oldida namoyish qilishga ruxsat oldi.

- Bulbulimizni xalq ham eshitsin! — dedi imperator.

Xalq sun'iy bulbulning qo'shig'ini eshitib, ko'ngli to'ldi. Xalq to'yib choy ichganida ham shunday qoniqish hosil qiladi. Hamma hayratlanib, bir og'izdan «O!» deyishdi va ko'rsatkich barmoqlarini yuqori ko'tarib, boshlarini liqillatib qo'yishdi. Lekin chinakam bulbul sayrashini eshitgan kambag'al baliqchilar sun'iy bulbuldan hayratlanishmadi:

- Umuman durust, hatto rostakam qo'shiqqa ham o'xshaydi, ammo nimasidir yaxshi emas. Uning qo'shig'ida nimadir yetishmaydi, nima ekanligini o'zimiz ham bilmaymiz.

Tirik bulbulni esa davlatimiz chegaralaridan badarg'a qilingan, deb e'lon etishdi.

Sun'iy qush imperator maxfili oldidagi ipak yostiقدan o'rin oldi. Atrofiga esa temir bulbulga hadya qilingan barcha qimmatbaho narsalarni terib qo'yishdi. Endi uni: «Imperatorning tunggi dasturxonini paytidagi birinchi chap-qo'l kuychisi», degan sharaflı unvon bilan atay boshladilar. Negaki, imperatorning ham yuragi chap tomonda bo'lgani uchun shu tomonni muhim hisobladi. Kapelmeyster sun'iy bulbul to'g'risida yigirma besh jildli kitob yozdi, bu kitoblarda Chin mamlakatiga xos olimona, eng murakkab tushuniksiz so'zlar tolib-toshib ketdi.

Lekin saroy a'yonlari «bu kitoblarning hammasini o'qidik va tushundik» der edilar, chunki shunday deyishmasa ularni axmoqqa chiqarib qo'yishlari va qorinlariga kaltak bilan urishlari turgan gap edi-da.

Shunday qilib, bir yil o'tdi: imperatorning o'zi, saroyning barcha a'yonlari, hatto butun xalq sun'iy bulbul ashulasining har bir parchasini yodlab olishdi. Ularga qo'shiq yoqib qolganidan, endi sun'iy qushga jo'r bo'lib kuylay boshlashdi. Ko'chadagi o'g'il bolalar «Vit, vit, vit! Vilik, vilik, vilik!» — deb kuylashardi. Imperator ham xuddi shunday kuylardi. Naqadar soz!

Ammo bir kuni kechqurun imperator to'shakda yonboshlab yotib, sun'iy bulbulning qo'shig'ini eshitayotganida o'yinchoqning ichida shirillagan, chiyillagan tovushlar paydo bo'lib, parraklari pirillab aylanib ketdi va bulbulning uni o'chib qoldi.

Imperator o'rnidan sapchib turib ketdi va saroy tabibini chaqirib kelishga odam yubordi. Lekin bu asnoda tabibning qo'lidan nima kelardi. Keyin soatsozni chaqirib kelishdi. Soatsoz usta o'yinchoq bulbulning u yoq-bu yog'ini sinchiklab ko'rib, ko'p urinishlardan so'ng tuzatdi va «endi bunga juda ehtiyot bo'linglar. parraklarining tishlari yeyilibdi, yangisini o'rnatgan bilan avvalgiday qo'shiq aytolmaydi», deb ketdi. Falokatni ko'ring! Endi o'yinchoq qushga faqat yiliga bir marta qo'shiq aytiradigan bo'lishdi. Bu qayg'uli hol bo'lsa ham kapelmeyster konsert oldidan qisqa, lekin murakkab ma'noli nutq so'zlab, «bulbulimiz avvalgidan ham yaxshi qo'shiq aytyapti», deb ishontirishga urinardi.

Ehtimol, shundaydir.

Oradan yana besh yil o'tdi, butun mamlakat g'am-tashvishda qoldi: «Xalqning sevimli imperatori o'lim oldida» degan xunuk xabar tarqaldi. Allaqachon, kirn yangi imperator bo'lishini gapira boshlashdi. Ammo xalq ko'chalarda to'planib olib, birinchi amaldordari: «Qadrdon avvalgi hukmdorimizning sog'lig'i qanday?» — deya so'rab-surishtira boshlashdi.

— Uf-f! — deb javob berardi amaldor va faqat bosh chayqardi.

Imperator o'zining hashamatli maxfilida rangi ro'yi oqarib, qo'l-oyoqlari muzlab yotardi; saroyning barcha amaldorlari uni o'ldiga chiqarib, yangi imperatorga ta'zimga borishga oshiqardi. Qarollar u yoq-bu yoqqa yugurib, gap sotishar, cho'rilar bo'sh vaqtlarida maroq bilan choyxo'rlik qilishardi. Barcha zallar va dahlizlarga qalin gilamlar to'shalgan, odamlar tovush chiqarmaslik uchun oyoq uchida yurishardi. Oraga sovuq sukunat cho'kkandi. Lekin imperator hali tirik edi, u oyoqlari - ustunchalari oltindan yasalgan barqut pardalar yopilgan hashamatli maxfilida o'lim bilan olishib yotardi. Ochiq derazadan oy mo'ralab, imperatorga va o'yinchoq bulbulga qarardi.

Boyoqish imperatorning nafas olishga ham majoli qolmagan edi, nazarida kimdir ko'kragini bosib o'tirganday edi. U ko'zlarini ochib chindan ham ko'kragida Azroil o'tirib olganini ko'rdi. Azroil boshiga tojini kiyib olgan, bir qo'lida hukmdorning oltin qilichi, bir qo'lida qimmatbaho davlat bayrog'i bor edi. Barqut pardalarning g'ijimlari orasida kimlarningdir g'alati aft-angorlari ko'rinardi: bir xillari irkit va razil, boshqalari muloyim va chiroyli edi. Azroil ko'kragiga chiqib olgan paytda imperatorning yaxshi va yomon ishlari ana shunday qiyofalarga kirib, uni yo'qlab kelishgandi.

- Mana bu ishing esingdami? — deb shivirlashardi ular galma-galdan va imperatorning umrida

qilgan son-sanoqsiz yaxshi, yomon ishlarini yashinday gapirib berishardiki, hukmdorning manglayidan sovuq ter chiqib ketar edi.

- Men bunday bo'lishini bilmas edim! — derdi imperator va sharpalarni quvishga urinardi. — Musiqachilarni chaqiring, musiqa chalinglar! Kattakon xitoycha nog'oralarni olib kelinglar! Mana bularning gaplarini eshitishga toqatim yo'q!

Lekin arvohtarlar o'z gaplaridan qolmas, Azroil esa ularning gaplarini ma'qullab, xitoychasiga boshini liqillatib o'tirardi.

- Musiqachilarni chaqiring! Musiqa chalinglar! — deb qichqirardi imperator. — Aqalli sen qo'shig'ingni ayt, aziz, ajoyib tilla qushcha! Axir senga oltin, kumushlar, dur-u gavharlar hadya qildim, bo'yningga tilla kavushimni osib qo'ydim, kuylab ber, kuylasang-chi!

Lekin o'yinchoq qush jim turardi, uni kuylatish uchun murvatini burashga ham biror odam qolmagan edi. Azroil imperatorga hamon ko'zi o'rnidagi katta-katta chuqurchalari bilan qarab o'tirardi. Xona suv sepganday jimjit edi.

Shu payt birdan deraza orqasida ajoyib bir kuy yangradi. Chinakam bulbul imperatorning og'ir kasal bo'lib, o'lim bilan olishib yotganligini eshitib, uni ovutish, dalda berish uchun uchib kelgandi. Bulbul sayrar, arvohtarlar tobora xiralashar, imperatorning yuragida tez-tez qon yurishar edi. Hatto Azroilning o'zi bulbulning nolasiga mahliyo bo'lib: «Kuyla, bulbuljon, kuyla!» — deb yalina boshladi.

- Kuylasam, oltin qilichni qaytarib berasanmi? Qimmatbaho bayroqni-chi? Hukmdorning tojini-chi? — so'rardi bulbul.

Azroil qo'shiq sehri bilan boyagi qimmatli narsalarni birma-bir qaytarib bera boshladi. Bulbul esa hamon kuylardi. Nihoyat, u oq atirgullar va gulxayrilar muattar bo'y taratayotgan, yangi nish urib chiqqan maysalarni, tiriklarning o'lganlar uchun to'kkan ko'z yoshlari bilan sug'orilgan sokin, farahbaxsh qabriston haqida kuylay ketdi. Azroil bu qo'shiqni tinglab, o'zining so'lim bog'iga mehri shunday tovlanib ketdiki, shu zahoti oppoq va sovuq tumanga aylanib, oynadan uchib chiqib ketganini arang sezib qolishdi.

- Rahmat senga, aziz qushcha! - dedi imperator. - Sen unutilmaydigan ish qilding! Seni davlatimdan badarg'a qilib, haydab yuborgan edim, sen esa menga hamla qilgan dahshatli arvohtarlarni, hatto Ajalning o'zini ham huzurimdan haydab yubording. Bu yaxshiliklaringni qanday qaytarsam ekan?

- Sen allaqachon qarzingni uzgansan! - dedi bulbul. - Huzuringda sayraganimda birinchi marta ko'z yoshlaringni ko'rdim - buni hech qachon unutmayman. Kuychining ko'nglini ko'taradigan oliy mukofot - hayajonli ko'z yoshlari! Lekin endi sog'aytiradigan, tetiklashtiradigan kuy tinglab uyquga ketib, orom ol! Men bo'lsam seni qo'shiq aytib allalayman!

Bulbul yana sayrashga tushdi, imperator esa sog'lom, huzurbaxsh uyquga ketdi.

Imperator uyg'onganida, derazadan quyosh nurlari tushib turardi. Xizmatkorlaridan birortasi xabar olmas hamma uni o'ldiga chiqargan edi. Faqat bulbulgina deraza raxiga qo'nib, hamon sayrardi.

- Bulbuljon, endi seni yonimdan sira ketkazmayman! - dedi imperator. - Endi o'zing istagan paytingda sayraysan, o'yinchoq bulbulni esa sindirib, parcha-parcha qilib tashlayman!

- Unday qilma! — dedi bulbul. — U ham qo'lidan kelganicha xizmat qildi. Mayli, o'yinchoq bulbul avvalgiday yoningda bo'lsin! Men saroyda yashay olmayman, axir! Faqat o'zim xohlagan vaqtimda huzuringga kelib turishga ruxsat bersang bo'ldi. O'shanda oqshomlari derazangga qo'nib qo'shiqlar aytib beraman. Qo'shiqlarim seni ham sevintiradi, ham o'ylantiradi. Men senga atrofingda yurgan baxtli va baxtsiz odamlar haqida, yaxshilik va yomonlik haqida qo'shiqlar aytaman. Jajjigina sayroqi qush har yerda uchib yuradi, sendan uzoqlarda yashaydigan kambag'al baliqchi va dehqonlarning kulbalariga ham uchib kiradi. Men seni boshingdagi tojing uchun emas, qalbing uchun sevaman. Lekin, bari bir hukmdorlik toji qandaydir muqaddaslik nuriga yo'g'rilgan! Uni pok saqla! Demak, huzuringga keyin ham kelib turaman! Faqat bir narsaga va`da ber!..

- Aytganing bo'lsin! - dedi imperator o'zining bor savlatini namoyish qilib. Bu orada u o'zining imperatorlik liboslarini kiyib, og'ir oltin qilichini ko'ksiga bosib turardi.

- Faqat bir narsani iltimos qilaman! — dedi yana bulbul. - Fuqarolaring ahvoli to'g'risida bor

xabarlarni aytib turuvchi jaji qushchang borligini hech kim bilmasin. Shunday bo'lgani yaxshi!

Bulbul shularni aytib uchib ketdi.

Xizmatkorlar “imperatorning o'ligini ko'ramiz” degan o'yda saroyga kirishar ekan, ostonada to'xtab, hang-u mang bo'lib qolishdi.

Imperator esa ularga: - Salom! - deya peshvoz chiqdi...